

Малік Т. В.

канд. арх., доцент

Київський державний інститут декоративно-прикладного мистецтва та дизайну імені Михайла Бойчука

ОСОБЛИВОСТІ ДИЗАЙНЕРСЬКОГО МИСТЕЦТВА В СТРУКТУРІ ЛЮДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Розглянуті типи і етапи людської діяльності, а також визначено мету і основний метод дизайн-діяльності та принципи організації середовищного об'єкта.

Ключові слова: людська діяльність, дизайн, мета, моделювання.

Аннотация. Малік Т.В. Особенности дизайнерского искусства в структуре человеческой деятельности. Рассмотрены типы и этапы человеческой деятельности, а также определены цель и основной метод дизайн-деятельности и принципы организации средового объекта.

Ключевые слова: человеческая деятельность, дизайн, цель, моделирование.

Annotation. Malik T.V. Features of design art in the structure of human activity. Types and stages of human activity are examined, and is also determined purpose and basic method of design-activity and the principles of the organization of environmental object.

The keywords: human activity, design, purpose, modeling.

В середині двадцятого століття дизайн став явищем поширеним в географічному плані та різноманітним з точки зору видів діяльності, бо поєднав цілі системи від інформаційних технологій до міських просторів. У глобальному значенні дизайн може вважатися інструментом для поліпшення якості життя. В той же час зважаючи саме на масштабність цього явища залишаються невизначеними конкретні спрямування дизайну серед художніх видів діяльності, його ролі і місця у формуванні гармонійного предметно-просторового середовища, що найбільш повно задовольняє матеріальні і духовні потреби людини і залежать від постійного підвищення складності творчої діяльності, зміни потреб споживача, технологічного прогресу, розвитку етнічно-культурних тенденцій тощо – в цьому і полягає **проблема**.

Зв'язок роботи з науковими програмами пов'язаний з науково-дослідницьким напрямом кафедри дизайну середовища КДІДПМіД ім. М.Бойчука «Теоретичні і практичні основи організації зовнішнього та внутрішнього середовища».

Аналіз останніх досліджень і публікацій таких теоретиків і практиків дизайну, як: В. Гропіус, М. Бярс, Я. Дитрих, К. Куракава, М. Брейер, З. Гидион, Дж. Ниренберг, Дж. Джонс, В.О. Тімохін, В.Р. Аронов, Г. Мінервін, П.Є. Шпара, С.О. Хан-Магомедов, А.М. Родченко, А.А. Грашин, О.І. Нестеренко, В.Я. Даниленко, В.Т. Шимко, І.Т. Волкотруб та інших засвідчив, що вони займалися питаннями пов'язаними з теорією і практикою дизайну в межах своїх історико-просторових реалій, але кожен вид дизайну в конкретному континуумі має відповісти на питання, в чому полягає мета його діяльності і саме це і є **метою** даної статті.

Питання пошуку суті, специфіки, структури та визначення етапів дизайн-діяльності відносяться до теорії дизайну, вивчення якої варто розпочати з визначення людської діяльності взагалі. Людська діяльність - це засіб існування людини як діючої істоти. Її основна функція - забезпечення збереження і безперервного розвитку людського суспільства, так як життя існування і розвиток суспільства є умова буття самої людини.

Існує п'ять основних типів людської діяльності: пізнавальна, перетворювальна, комунікативна, ціннісно-орієнтаційна, художня.

Пізнавальний тип діяльності направлений на задоволення не матеріальних, а духовних потреб людини: надання знань або інформації. До цього типу належать просвітницькі послуги, хоча вони не завжди обмежуються переданням інформації, а включають процес комунікації, виховання, придбання навичок будь-якої діяльності. Отримання, обробка, структурування та надання інформації перетворилося в сучасному суспільстві в широку сферу діяльності, яку можна було б назвати інформаційним сервісом. Численні служби і організації, що діють по всьому світу, пропонують своїм клієнтам інформаційні послуги. Останніми роками, один з головних технічних засобів надання інформаційних послуг став Інтернет. У пізнанні виділяють два рівня: чуттєве пізнання, яке здійснюється за допомогою відчуття, сприйняття, уявлення, і раціональне пізнання, що протікає в поняттях, думках,

Надійшла до редакції 17.10.2011

висновках і фіксується в теоріях. Розрізняють також буденне, художнє і наукове пізнання, а в рамках останнього — пізнання природи і пізнання суспільства. Загальне вчення про пізнання дає філософська теорія пізнання (гносеологія) [4, 8].

Перетворювальна діяльність – це змінення людиною характеру природи, створення предметного наповнення навколишнього світу, а також трансформація суспільства та людського тіла. Діяльність в цій галузі включає в себе різні послуги, охоплюючи індивідуальні, по задоволенню матеріальних потреб людей. Наприклад, виготовлення за спеціальним замовленням різних елементів і обладнання, реалізація в матеріалі різних дизайнерських розробок як об'єктних, так і середовищ них, нарешті, до матеріальної сфери діяльності відноситься деякі потреби самої людини (мова йде про здоров'я, побутові послуги, послуги громадського харчування, послуг у сфері спорту та фізичного виховання, освітніх послуг, тому що вони формують людську особистість, розвивають навички та здібності) тощо.

Комунікативна форма діяльності - це організація спілкування між людьми та/або організаціями. Цей напрямок діяльності включає організацію презентацій, зустрічей, конференцій, виставок, переговорів, спілкування в Інтернеті, переклад з однієї мови на іншу, психологічний тренінг спілкування, до певної міри – діяльність засобів масової інформації, послуги зв'язку. Комунікативна діяльність завжди пов'язана з передачею інформації, але не обмежується виключно нею. Історично виникли три основних типи комунікації:

- 1 безпосереднього особистого спілкування;
- 2 опосередковане спілкування за допомогою мистецтва, літератури та інших знакових системах;
- 3 спілкування завдяки електронним технологіям (телефон, радіо, комп'ютери, комп'ютерних мереж).

При організації особистого спілкування комунікативна діяльність направлена на створення умов для прямого контакту з людиною. Така форма комунікації завжди буде існувати, тому що дозволяє знайти кращі можливості для взаєморозуміння людей. Спілкування за допомогою писемності та паперових технологій вимагає спеціального класу послуг по організації непрямої взаємодії через знакові системи (поштові послуги, друкована інформація, прес-релізи). Нарешті, з застосуванням електронних засобів комунікації значно розширюються можливості спілкування, роблячи їх більш оперативними, спроможними подолати простір і частково відновити механізми прямого особистого спілкування.

Ціннісно-орієнтаційна діяльність полягає у визначенні значення того чи іншого явища для людини, а також складанні певного відношення до них шляхом оцінювання (оцінка залежить від людини, суспільства, рівня культури та природних можливостей). Ціннісно-орієнтаційна діяльність забезпечується через рекламу, експертизу, психодіагностику, іміджмейкерські послуги, художнє вирішення, послуги релігійного характеру. Перелічені форми ціннісно-орієнтаційної діяльності спрямовані на формування постійного попиту на якийсь товар, послугу (в тому числі і дизайнерську),

зробивши їх необхідною складовою частиною всього стилю життя, знаковими речами, без споживання яких людина не уявляє свого існування, тобто формують і змінюють систему цінностей.

Художня діяльність – це творча діяльність, в якій включаються уві механізми психіки людини з її рушійною силою - уявою, яка дозволяє побачити невидиме і почути нечуване, по новому дивитися на звичайне, оцінювати його як прекрасне або недолуге [9].

Філософ А.А. Мелик-Пашаев зазначав, що естетичне відношення можна назвати відношенням гармонії людини з життям, щасливої рівноваги зі світом. Здатність так відноситися до природи, людини, на думку психолога С.Л. Рубинштейна є первинно наданою людині у світосприйнятті, яке виходить із гармонійного злиття зі світом, з розуміння своєї невідривності від природи, людства, всесвіту і своєї відповідальності за них і це вірний шлях до створення повноцінного, радісного людського буття [5, 10].

Будь-яка людська діяльність, в тому числі дизайнерська здійснюється етапами. Спочатку відбувається *вивчення попиту* на будь-який вид продукції, потім здійснюється *прогнозування* її загальних якісно-кількісних характеристик. За цим починається *програмування*, тобто достатньо детальна розробка складу і порядку дій. Розроблена програма є основою *планування*, тобто етапу реалізації, на якому продукція шляхом *проектування* починає перетворюватись з ідеальної в матеріальну. На основі проекту здійснюється *виробництво* дослідних зразків, еталонів предметів або предметно-просторових комплексів, а потім (після експертизи) – відбувається *відтворення* - тиражування зразків. Ці зразки підлягають *споживанню* через *розподіл* (забезпечення, постачання, торгівлю).

По мірі освоєння одержаного продукту формуються нові, вже підвищені потреби, що зумовлюють новий попит.

Особливий інтерес для нас представляє перехідний етап діяльності від ідеального до матеріального - проектування [1, 2, 3]. Очевидно, що проект уже не абстракція, але ще не реальність. При розробці дизайн-проекту можна віддати більшу перевагу або користі, або красі об'єкту, що розробляється, і тим самим визначити перевагу утилітарного (задоволення практичних життєвих потреб) або естетичного задоволення потреб до прекрасного, художньо-осмисленого, гармонійного середовища) початку для конкретного об'єкта.

Як же визначається користь або краса того чи іншого предмета, речі, середовища? Користь це: по-перше, технічна досконалість, по-друге, технологічна доцільність, по-третє, економічний ефект, по-четверте, ергономічний комфорт. Красота предмета, речі, середовища створюється за рахунок: по-перше, позитивності емоцій, по-друге, естетичної виразності, по-третє, художньої образності, по-четверте, знакової асоціативності .

Таким чином, метою дизайнерської діяльності є цілісне поєднання двох вищезазначених аспектів - утилітарного і естетичного – коли ці аспекти одночасно і взаємозв'язано знаходяться в полі зору дизайнера [6].

Довгий час дизайнерська практика займалася розробкою окремих “штучних” виробів, які потрапляли до реального світу в предметне штучне середовище, що склалося. Всі “штучні” вироби з їх різноплановими рішеннями потрапляли в одне середовище, створюючи хаос. Зараз дизайнерська діяльність заключається у розробці таких “штучних” виробів, які б розчинялись у будь-якому визначеному середовищі, тобто їх естетичні і технічні якості залежать від існуючої середовищної ситуації: від соціально-культурного світу конкретних людей і від виробничо-технічних можливостей даного часу. Тепер дизайнер, розв’язуючи будь-яку конкретну задачу, розглядає її у комплексі з іншими речами, які створюють єдине середовище [11].

Для середовищної дизайнерської діяльності характерно також вивчення становища середовищного об’єкта у статиці і динаміці (зміни, розвиток); у першому випадку розглядаються його елементи самі по собі і структурні аспекти даного середовища, а у другому - враховуються функціональні (поточні) і історичні зміни. Крім цього, середовищному об’єкту властиве також внутрішні (в середині самої системи) і зовнішнє функціонування (між середовищним об’єктом і навколишнім середовищем). Зважаючи на все це при розробці проекту середовищного об’єкта необхідно дотримуватися таких принципів його організації:

- виразно бачити складну побудову середовищного об’єкта;
- виділяти головні складові, які визначають життєдіяльність даного середовища;
- виявляти засіб зв’язку основних елементів і моделювати структуру всього об’єкта;
- враховувати відносну самостійність елементів середовища;
- уявляти даний середовищний об’єкт частиною якоїсь структурної одиниці міста;
- комплексно підходити до середовищного об’єкта при аналізі його побудови, походження, функціонування;
- поєднувати структурно-функціональні та генетично історичні аспекти дослідження середовища [7].

У дизайнерському арсеналі є один дуже важливий метод діяльності - метод відображення дійсності - моделювання. Потреба у моделюванні виникає у разі неможливості безпосереднього дослідження об’єкта. Модель у такому разі - як концентрат фантазії, наукового передбачення дослідника вираженого і в теорії, і в практиці.

До основних типів моделей відносяться матеріальні, аналітичні (образні) і знакові.

До матеріальних моделей відносяться: зразок нового виробу, конструкції, показний екземпляр, відтворення предмета або середовища у зменшеному або збільшеному форматі (макет).

Аналітичними (образними) моделями є гіпотетичні (основані на гіпотезі, передбаченні) моделі-аналоги, що дозволяють дизайнеру представити собі об’єкт проектування. Модель є єдністю наукової абстракції і наочного образу.

Знакові моделі - особливі системи математичних і логічних символів. До них відносяться системи рів-

нянь, графічні схеми, креслення, малюнки, специфічно побудований словесний опис об’єкта.

Побудова моделей у більшості випадків полегшує дизайнерські дослідження і дає ефективні результати як на практиці, так і в теорії. Особливо актуальний метод моделювання для середовищних об’єктів, де необхідно охопити максимальне число факторів при пошуку оптимального рішення, передбачити основні зв’язки між середовищними елементами.

Застосування методу моделювання в дизайн-діяльності допомагає не тільки представити і поділити важку задачу проектування на підпорядковані складові з точним визначенням взаємозв’язків між ними, але і визначити нові прийоми і цілі, вийти на нові рубежі проектування. Виникає можливість побудови не тільки окремих, але і сукупних моделей, які дали змогу розглядати безліч розрізнених елементів як єдиний організм [3, 9].

Отже дизайнерське мистецтво, як структурний елемент людської діяльності, в своєму просторово-часовому розвитку посувається вперед за законами поєднання утилітарного і естетичного, використовуючи моделювання як основний метод проектування. Зважаючи на те, що критерії визначень краси і користі змінюються в залежності від історичної ситуації, і дизайн-діяльність має перебудовуватися разом з історичним поступом людства визначаючи передові тенденції в створенні штучного середовища з метою наближення до гармонійного збалансованого ідеалу. Цей процес зупинити не можна і тому подальший напрям дослідження полягатиме у пошуку перспективних тенденцій і у поглибленні роботи по методо-практичному використанню сучасних.

Література:

1. Богданов Г.М. Проектирование изделий: Организация и методика постановки задачи. – М.: Изд-во стандартов, 1995. – 144с.
2. Грашин А.А. Методология дизайн-проектирования элементов предметной среды. Дизайн унифицированных и агрегативных объектов: Учеб. Пособие. – М.: Архитектура-С, 2004. – 232 с.
3. Дитрих Я. Проектирование и конструирование: Системный подход. – М.: Мир, 1981. – 456 с.
4. Кохановский В.П. и др. Основы философии науки. - М.: Феникс, 2007. - 608 с.
5. Мелик-Пашаев А.А. Психологические основы художественного творчества // Основные современные концепции творчества и одаренности. – М.: Молодая гвардия, 1997. С. 349–360.
6. Методика художественного конструирования. Дизайн-программа. – М.: ВНИИТЭ, 1987. – 172 с.
7. Минервин Г.Б. Основные задачи и принципы художественного проектирования. Дизайн архитектурной среды: Учеб. пособие для вузов. - М.: Архитектура-С, 2004. – 96 с.
8. Ниренберг Дж. И. Искусство творческого мышления. – Мн.: ООО «Попурри», 1996. – 240 с.
9. Пешикова Л.В. Методика преподавания мировой художественной культуры в школе: Пособие для учителя. — М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС– 2002. – 96с. (Б-ка учителя мировой художественной культуры)
10. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. - СПб: Издательство «Питер», 2000 - 712 с.: ил.
11. Шимко В.Т. Архитектурно-дизайнерское проектирование. Основы теории. – М.: Архитектура-С, 2005. – 296 с.